

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a doua)

4 martie 2010*

În cauza C-241/08,

având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor formulată în temeiul articolului 226 CE, introdusă la 2 iunie 2008,

Comisia Europeană, reprezentată de doamna D. Recchia și de domnul J.-B. Laignelot, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

reclamantă,

împotriva

Republicii Franceze, reprezentată de domnul G. de Bergues și de doamna A.-L. During, în calitate de agenți,

pârâtă,

* Limba de procedură: franceza.

CURTEA (Camera a doua),

compusă din domnul J.-C. Bonichot, președintele Camerei a patra îndeplinind funcția de președinte al Camerei a doua, domnii C. W. A. Timmermans, K. Schiemann, P. Kūris și L. Bay Larsen (raportor), judecători,

avocat general: doamna J. Kokott,
grefier: domnul R. Grass,

având în vedere procedura scrisă,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 25 iunie 2009,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prin cererea introductivă, Comisia Comunităților Europene solicită Curții să constate că, prin neadoptarea tuturor actelor legislative și administrative necesare pentru transpunerea corectă a articolului 6 alineatele (2) și (3) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică (JO L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109, denumită în continuare „Directiva habitate”), Republica Franceză nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestei directive.

Cadrul juridic

Reglementarea comunitară

- 2 Articolul 2 alineatul (3) din Directiva habitate prevede că măsurile adoptate în temeiul directivei trebuie să țină seama de condițiile economice, sociale și culturale, precum și de caracteristicile regionale și locale.

- 3 Articolul 6 alineatele (2)-(4) din Directiva habitate prevede:

„(2) Statele membre iau măsurile necesare pentru a evita, pe teritoriul ariilor speciale de conservare, deteriorarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor, precum și perturbarea speciilor pentru care au fost desemnate respectivele arii, în măsura în care perturbările respective ar putea fi relevante în sensul obiectivelor prezentei directive.

(3) Orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, trebuie supus unei evaluări corespunzătoare a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă. În funcție de concluziile evaluării respective și în conformitate cu dispozițiile alineatului (4), autoritățile naționale competente aprobă planul sau proiectul doar după ce au constatat că nu are efecte negative asupra integrității sitului respectiv și, după caz, după ce au consultat opinia publică.

(4) Dacă, în ciuda unui rezultat negativ al evaluării efectelor asupra sitului și în lipsa unei soluții alternative, planul sau proiectul trebuie realizat, cu toate acestea, din motive cruciale de interes public major, inclusiv din rațiuni de ordin social sau economic, statul membru ia toate măsurile compensatorii necesare pentru a proteja coerența globală a sistemului Natura 2000. Statul membru informează Comisia cu privire la măsurile compensatorii adoptate.

[...]"

Reglementarea națională

4 Articolul L. 414-1 alineatul V din Codul de mediu prevede:

„Siturile Natura 2000 fac obiectul unor măsuri necesare pentru menținerea sau readucerea la stadiul de conservare pe termen lung a habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatice care au justificat desemnarea acestora. Siturile Natura 2000 fac totodată obiectul măsurilor de prevenire corespunzătoare pentru evitarea deteriorării respectivelor habitate naturale și a perturbărilor care ar putea afecta în mod semnificativ speciile menționate.

Aceste măsuri sunt definite în cooperare în special cu colectivitățile locale interesate și cu grupările afectate de astfel de colectivități, precum și cu reprezentanții proprietarilor, ai exploatanților și ai utilizatorilor terenurilor și ai spațiilor incluse în sit.

Măsurile țin seama de cerințele economice, sociale, culturale și de apărare, precum și de caracteristicile regionale și locale. Măsurile în cauză se adaptează amenințărilor specifice la adresa habitatelor naturale și a speciilor respective. Măsurile nu au drept consecință interzicerea activităților umane în măsura în care acestea nu produc efecte semnificative asupra menținerii sau a readucerii acestor habitate naturale și a acestor specii la un stadiu corespunzător de conservare. Pescuitul, activitățile piscicole, vânătoarea și alte activități cinegetice practicate în condițiile și în zonele autorizate prin lege și prin regulamentele în vigoare nu constituie activități perturbatoare sau cu astfel de efecte.

Măsurile se adoptă în cadrul contractelor sau al cartelor prevăzute la articolul L. 414-3 sau în aplicarea normelor legale ori a actelor administrative, în special referitoare la parcurile naționale, la parcurile naturale marine, la rezervațiile naturale, la biotopuri sau la ariile clasificate.”

- 5 Articolul L. 414-2 alineatul I primul paragraf din Codul de mediu prevede că, pentru fiecare sit Natura 2000, se întocmește un document privind obiectivele care definește obiectivele de orientare a gestionării, măsurile prevăzute la articolul L. 414-1, modulele de punere în aplicare a acestora, precum și dispozițiile financiare însoțitoare.

- 6 Articolul L. 414-3 alineatul I din codul menționat prevede:

„În vederea aplicării documentului privind obiectivele, titularii de drepturi reale și personale asupra terenurilor incluse în sit, precum și utilizatorii și personalul care activează în cadrul spațiilor marine situate pe teritoriul sitului pot încheia cu autoritatea administrativă contracte, denumite «contracte Natura 2000». [...]

Contractul Natura 2000 include o serie de angajamente conforme orientărilor și măsurilor definite de documentul privind obiectivele, ce are în vedere conservarea și, eventual, readucerea la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și a habitatelor speciilor care au justificat crearea sitului Natura 2000. [...]

[...]”

- 7 Potrivit articolului L. 414-4 alineatul I din același cod:

„Programele sau proiectele de amenajare supuse unui regim de autorizare sau de aprobare administrativă și a căror realizare este de natură să afecteze în mod considerabil un sit Natura 2000 fac obiectul unei evaluări a efectelor din perspectiva obiectivelor de conservare a acestuia din urmă. Pentru programele prevăzute prin lege sau act administrativ și care nu sunt supuse unui studiu de impact, evaluarea se efectuează potrivit procedurii prevăzute la articolul L. 122-4 și următoarele din prezentul cod.

Lucrările, operațiunile și amenajările prevăzute prin contractele Natura 2000 sunt scutite de procedura de evaluare prevăzută în paragraful anterior.”

- 8 În temeiul articolului R. 414-21 alineatul III punctul 1 din Codul de mediu, petiționarul trebuie să indice motivele pentru care nu există o altă soluție satisfăcătoare pentru realizarea planului sau a proiectului, dacă acesta poate avea efecte prejudiciabile considerabile asupra stadiului de conservare a habitatelor naturale și a habitatelor speciilor.

Procedura precontencioasă

- 9 La 18 octombrie 2005, Comisia a adresat Republicii Franceze o scrisoare de punere în întârziere prin care îi aducea la cunoștință îndoielile sale cu privire la conformitatea legislației franceze cu articolul 6 alineatele (2) și (3) din Directiva habitate.
- 10 Întrucât nu a considerat convingător răspunsul autorităților franceze din 7 februarie 2006, la 15 decembrie 2006, Comisia a adresat Republicii Franceze un aviz motivat prin care invita statul membru să ia măsurile necesare pentru a se conforma avizului într-un termen de două luni de la primirea acestuia. Autoritățile franceze au răspuns la avizul motivat printr-o scrisoare din 28 februarie 2007.
- 11 Comisia a introdus prezenta acțiune la 2 iunie 2008.

Cu privire la acțiune

În ceea ce privește articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate

Cu privire la admisibilitate

- 12 Este necesar să se constate că, deși Legea nr. 2006-1772 din 30 decembrie 2006 privind apa și mediile acvatice (JORF din 31 decembrie 2006, p. 20285) a modificat dispozițiile naționale în discuție, respectivele modificări, astfel cum subliniază Comisia, fără a fi contrazisă de Republica Franceză, nu aduc schimbări substanțiale

dispozițiilor în discuție și nu au efect asupra obiecțiunilor expuse de Comisie în scrisoarea de punere în întârziere.

- 13 Prin urmare, motivele întemeiate pe neconformitatea articolului L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf a patra și a cincia teză din Codul de mediu sunt admisibile.

Cu privire la primul motiv, întemeiat pe aplicarea diferențiată a criteriului referitor la „efectul semnificativ” asupra deteriorării habitatelor și a perturbărilor speciilor

— Argumentele părților

- 14 Comisia susține că, întrucât articolul L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf a treia teză din Codul de mediu prevede că activitățile umane nu sunt interzise în siturile Natura 2000 decât în cazul în care au efecte semnificative asupra menținerii sau a readucerii la un stadiu adecvat de conservare a habitatelor naturale și a speciilor, criteriul întemeiat pe „efectul semnificativ” se aplică în mod nediferențiat atât în ceea ce privește deteriorarea habitatelor, cât și în ceea ce privește perturbările speciilor, dispoziția menționată fiind, prin urmare, imprecisă și mai puțin strictă decât articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate. Astfel, această ultimă prevedere impune ca statele să ia măsurile corespunzătoare pentru a evita, în ariile speciale de conservare, pe de o parte, deteriorarea habitatelor naturale și a habitatelor speciilor și, pe de altă parte, perturbarea speciilor pentru care au fost desemnate respectivele arii, în măsura în care perturbările respective ar putea fi relevante în sensul obiectivelor directivei. Cu alte cuvinte, perturbarea speciilor, care este cel mai adesea limitată în timp, ar putea fi tolerată la un anumit nivel, spre deosebire de deteriorarea habitatelor, care poate fi definită ca degradarea fizică ce afectează aceste habitate și care ar fi interzisă

în mod sistematic, deoarece periclitarea unui habitat ar fi mai gravă decât perturbarea unei specii.

- 15 Deși recunoaște că articolul L. 414-1 alineatul V primul paragraf din Codul de mediu prevede, în conformitate cu articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate, o distincție între necesitatea de a evita deteriorarea habitatelor și cea de a evita perturbarea speciilor, criteriul întemeiat pe „efectul semnificativ” fiind impus numai pentru acestea din urmă, totuși Comisia reproșează legislației franceze în cauză că nu face această distincție atunci când sunt reglementate în mod special, la articolul L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf din Codul de mediu, activitățile umane, care nu pot fi interzise de autoritățile competente în cazul în care nu au efecte semnificative.
- 16 Republica Franceză susține că, în temeiul articolului L. 414-1 alineatul V primul paragraf din Codul de mediu, deteriorarea habitatelor trebuie evitată în orice condiții, potrivit cerințelor de la articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate. Cu toate acestea, articolul L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf din codul menționat ar permite să nu se opună o interdicție directă a activităților umane care nu au efecte semnificative asupra conservării habitatelor. Astfel de activități ar putea, potrivit articolului L. 414-1 alineatul V primul paragraf din Codul de mediu, să facă obiectul unor măsuri prin care să se asigure evitarea deteriorării habitatelor, precum și a perturbării speciilor.
- 17 Potrivit Republicii Franceze, asigurând concilierea cerinței de conservare a habitatelor și a speciilor cu menținerea unor activități umane care respectă această exigență, articolul L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf din Codul de mediu ar fi conform cu obiectivele Directivei habitate și cu articolul 2 alineatul (3) din aceasta, articol care prevede că măsurile adoptate iau în considerare cerințele economice, sociale și culturale, precum și caracteristicile regionale și locale. În schimb, poziția Comisiei nu este compatibilă cu cerințele directivei menționate.

— Aprecierea Curții

- 18 Articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate impune o obligație generală de a lua măsurile de protecție necesare constând în evitarea producerii de deteriorări ale habitatelor, precum și a perturbării speciilor, care ar putea fi relevante în sensul obiectivelor directivei.
- 19 Trebuie subliniat în această privință că articolul L. 414-1 alineatul V primul paragraf din Codul de mediu prevede că siturile Natura 2000 fac obiectul unor măsuri de prevenire adecvate pentru a evita deteriorarea habitatelor naturale și perturbările care pot afecta în mod semnificativ speciile de faună și de floră sălbatice care au justificat desemnarea siturilor.
- 20 În ceea ce privește activitățile umane, articolul L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf din Codul de mediu precizează că astfel de măsuri nu au drept consecință interzicerea activităților umane în măsura în care acestea nu produc efecte semnificative asupra menținerii sau a readucerii habitatelor naturale și a habitatelor speciilor la un stadiu corespunzător de conservare.
- 21 În această privință, este necesar să se constate că alineatul V al treilea paragraf al articolului L. 414-1 din Codul de mediu trebuie coroborat cu primul paragraf al aceluiași alineat V și interpretat în lumina acestuia.

- 22 Pentru a putea decide dacă motivul invocat de Comisie este întemeiat, se impune să se sublinieze că, potrivit unei jurisprudențe constante, revine Comisiei obligația de a stabili existența pretinsei neîndepliniri a obligațiilor. Comisia este cea care trebuie să prezinte Curții toate elementele necesare pentru ca aceasta să verifice existența neîndeplinirii obligațiilor, fără a se putea întemeia pe vreo prezumție (a se vedea în special Hotărârea din 11 decembrie 2008, Comisia/Grecia, C-293/07, punctul 32 și jurisprudența citată).
- 23 Or, în speță, Comisia s-a limitat, în esență, să arate că, pentru a asigura o transpunere conformă a articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, articolul L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf din Codul de mediu trebuie să interzică orice deteriorare, chiar lipsită de efecte semnificative. Prin izolarea în acest mod a dispoziției menționate și prin neluarea în mod suficient în calcul a contextului normativ imediat în care se înscrie aceasta, Comisia a omis, între altele, să demonstreze că măsurile adecvate adoptate în temeiul articolului L. 414-1 alineatul V primul paragraf din codul menționat nu permit să se evite în mod concret deteriorarea habitatelor în sensul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate.
- 24 În aceste condiții, nu a fost dovedit că articolul L. 414-1 alineatul V din Codul de mediu, privit în ansamblul său, nu constituie o transpunere conformă a articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate, din perspectiva avută în vedere în cadrul primului motiv.
- 25 În consecință, acest prim motiv trebuie să fie respins.

Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe afirmarea cu titlu general a caracterului neperturbator al anumitor activități

— Argumentele părților

- ²⁶ Comisia susține că articolul L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf a patra teză din Codul de mediu, care prevede că pescuitul, activitățile piscicole, vânătoarea și alte activități cinegetice practicate în condițiile și în zonele autorizate prin lege și prin regulamentele în vigoare nu constituie activități perturbatoare sau cu astfel de efecte, nu asigură o transpunere clară, precisă și completă a articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate. Astfel, conformitatea cu o anumită reglementare, fără a fi oferită o garanție că aceasta ține seama de cerințele specifice unui sit determinat, nu poate conduce *a priori* la afirmația generală că aceste activități nu au efect perturbator.
- ²⁷ Comisia consideră, în special, că documentul privind obiectivele, la care face trimitere autoritatea de reglementare, nu este de natură să ia în considerare cerințele specifice unui sit determinat, în măsura în care documentul menționat, întocmit pe o bază contractuală, nu are vocație să reglementeze activități precum vânătoarea ori pescuitul și este complet lipsit de caracter obligatoriu, dat fiind că nu se prevede nicio sancțiune.
- ²⁸ Republica Franceză susține că a transpus în mod corect articolul 6 alineatul (2) din Directiva habitate, consfințind cu titlul de principiu ideea că, în măsura în care sunt practicate, în conformitate cu legile și cu regulamentele în vigoare, activitățile piscicole și cinegetice nu sunt perturbatoare și că, în consecință, se prezumă că acestea sunt compatibile cu obiectivele de conservare urmărite în cadrul rețelei ecologice europene Natura 2000.

- 29 Deși recunoaște că documentul privind obiectivele nu include măsuri administrative direct aplicabile, Republica Franceză subliniază că măsurile administrative necesare, corespunzătoare sitului în cauză, se aprobă ulterior prin decizie a autorităților competente, în completarea reglementării generale existente. Aceasta indică în plus că reglementarea generală a activităților piscicole și cinegetice poate privi terenuri individualizate și delimitate potrivit unor criterii ecologice și poate conduce la impunerea de cote de captură.

— Aprecierea Curții

- 30 În primul rând, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței Curții, alineatul (2) al articolului 6 din Directiva habitate și alineatul (3) al aceluiași articol urmăresc asigurarea aceluiași nivel de protecție (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 septembrie 2004, *Waddenvereniging și Vogelbeschermingsvereniging*, C-127/02, Rec., p. I-7405, punctul 36, precum și Hotărârea din 13 decembrie 2007, *Comisia/Irlanda*, C-418/04, Rec., p. I-10947, punctul 263).
- 31 În al doilea rând, este necesar să se sublinieze că, în ceea ce privește articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate, Curtea a hotărât deja că posibilitatea de a scuti, în mod general, anumite activități, potrivit reglementării în vigoare, de obligativitatea efectuării unei evaluări a efectelor asupra sitului în cauză nu este conformă cu dispoziția menționată. Astfel, o asemenea exceptare nu este de natură să garanteze că respectivele activități nu aduc atingere integrității sitului protejat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 ianuarie 2006, *Comisia/Germania*, C-98/03, Rec., p. I-53, punctele 43 și 44).
- 32 Prin urmare, ținând cont de nivelul de protecție similar avut în vedere de alineatul (2) al articolului 6 din Directiva habitate și de alineatul (3) al aceluiași articol, întrucât prevede, cu caracter general, că anumite activități precum vânătoarea ori pescuitul

nu sunt perturbatoare, articolul L. 414-1 alineatul V al treilea paragraf a patra teză din Codul de mediu nu poate fi considerat conform cu articolul 6 alineatul (2) din directiva menționată decât în cazul în care se garantează că respectivele activități nu duc la apariția niciunei perturbări susceptibile să afecteze în mod semnificativ obiectivele directivei menționate.

- 33 În această privință, Republica Franceză afirmă că se întocmește un document privind obiectivele pentru fiecare sit și că acesta reprezintă fundamentul adoptării măsurilor-țintă prin care se urmărește să se țină seama de cerințele ecologice specifice sitului în cauză. Republica Franceză adaugă totodată că desfășurarea activităților în cauză potrivit reglementării generale aplicabile în materie ar permite să se țină cont de terenurile individualizate și delimitate potrivit unor criterii ecologice sau să se impună cote de captură.
- 34 Prin urmare, este necesar să se verifice dacă astfel de măsuri sau de norme permit efectiv să se garanteze că activitățile respective nu duc la apariția niciunei perturbări susceptibile să aibă efecte semnificative.
- 35 În ceea ce privește documentul privind obiectivele, Republica Franceză arată că acesta nu include măsuri administrative direct aplicabile și că reprezintă un instrument de diagnosticare ce permite, pe baza cunoștințelor științifice disponibile, punerea la dispoziția autorităților competente a unor măsuri care să permită îndeplinirea obiectivelor de conservare urmărite de Directiva habitate. Republica Franceză adaugă că, în prezent, numai jumătate dintre siturile în cauză dispune de acest document privind obiectivele.
- 36 Prin urmare, documentul privind obiectivele nu poate garanta în mod sistematic și în orice caz că toate activitățile în cauză nu creează perturbări care ar putea afecta în mod semnificativ respectivele obiective de conservare.

- 37 O astfel de concluzie se impune *a fortiori* în ceea ce privește măsurile-țintă care urmăresc să ia în considerare cerințele ecologice specifice unui sit determinat, dat fiind că adoptarea acestora are ca fundament documentul privind obiectivele.
- 38 În ceea ce privește normele generale aplicabile activităților în cauză, este necesar să se constate că deși, cu siguranță, pot să diminueze riscul apariției unor perturbări semnificative, astfel de norme nu pot totuși exclude în totalitate acest risc decât în măsura în care prevăd în mod imperativ respectarea articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate. Or, Republica Franceză nu susține că acesta este cazul în speță.
- 39 Din cele care precedă reiese că, prin faptul că a prevăzut cu titlu general că pescuitul, activitățile piscicole, vânătoarea și alte activități cinegetice practicate în condițiile și în zonele autorizate prin lege și prin regulamentele în vigoare nu constituie activități perturbatoare sau cu astfel de efecte, Republica Franceză nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate.

Cu privire la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate

Cu privire la primul motiv, întemeiat pe exceptarea lucrărilor, a operațiunilor sau a amenajărilor prevăzute de contractele Natura 2000 de la procedura de evaluare a efectelor asupra sitului

— Argumentele părților

- 40 Comisia consideră că articolul L. 414-1 alineatul 1 al doilea paragraf din Codul de mediu nu constituie o transpunere corectă a articolului 6 alineatul (3) din Directiva

habitate, întrucât exceptează în mod sistematic lucrările, operațiunile sau amenajările prevăzute de contractele Natura 2000 de la procedura de evaluare a efectelor asupra sitului prevăzută la respectivul articol 6 alineatul (3).

- 41 Potrivit legislației franceze, contractele Natura 2000 s-ar încheia „în vederea aplicării documentului privind obiectivele”, care ar conține în special unul sau mai multe caiete de sarcini tip aplicabile contractelor Natura 2000, descriind bunele practici care trebuie respectate în realizarea măsurilor contractuale, obiectivul urmărit și speciile și habitatele de interes. Deși aceste contracte trebuie să fie conforme cu documentul privind obiectivele, în opinia Comisiei, nu există niciun element care să indice că ele conțin exclusiv măsuri care au o legătură directă sau sunt necesare pentru gestionarea sitului.
- 42 Republica Franceză admite că lucrările, operațiunile și amenajările prevăzute de contractele Natura 2000 sunt scutite de la procedura de evaluare a efectelor și consideră că articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate nu impune supunerea respectivelor lucrări, operațiuni sau amenajări la procedura de evaluare, întrucât acestea nu au, în opinia sa, efecte negative semnificative asupra sitului.
- 43 Astfel, contractele Natura 2000 ar fi încheiate, potrivit articolului L. 414-3 din Codul de mediu, în vederea aplicării documentelor privind obiectivele și ar fi exclusă posibilitatea ca acestea să contravină obiectivelor de conservare a habitatelor și a speciilor sau să cuprindă acțiuni care nu ar fi necesare pentru menținerea stadiului corespunzător de conservare a sitului.

— Aprecierea Curții

- 44 Trebuie amintit că, potrivit articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria trebuie supus unei evaluări corespunzătoare a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă.

- 45 În această privință, nu se contestă că lucrările, operațiunile sau amenajările prevăzute de contractele Natura 2000 pot fi calificate drept planuri sau proiecte, în sensul articolului 6 alineatul (3) menționat.
- 46 Așadar, este necesar să se verifice dacă lucrările, operațiunile sau amenajările prevăzute de contractele Natura 2000 au o legătură directă sau sunt necesare pentru gestionarea sitului, astfel încât autorizarea acestora nu este supusă obligației de efectuare a evaluării efectelor prevăzute la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate.
- 47 Din articolul L. 414-3 alineatul I din Codul de mediu reiese că un contract Natura 2000 se încheie „în vederea aplicării documentului privind obiectivele” și că include „o serie de angajamente conforme orientărilor și măsurilor definite de documentul privind obiectivele, care are în vedere conservarea și, eventual, readucerea la un stadiu corespunzător de conservare a habitatelor naturale și a speciilor care au justificat crearea sitului Natura 2000” .
- 48 În temeiul articolului L. 414-2 alineatul I primul paragraf din codul menționat, documentul privind obiectivele definește în special orientările referitoare la gestionare, precum și măsurile de conservare sau de readucere la un stadiu corespunzător de conservare.
- 49 Potrivit Republicii Franceze, exceptarea sistematică a lucrărilor, a operațiunilor sau a amenajărilor prevăzute de contractele Natura 2000 de la obligația de a efectua evaluarea efectelor asupra sitului, prevăzută la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate, este justificată prin ideea că, în măsura în care respectivele contracte au ca obiect îndeplinirea obiectivelor de menținere și de readucere la un stadiu corespunzător de conservare impuse pentru situl în cauză, acestea au o legătură directă sau sunt necesare pentru gestionarea sitului.

- 50 O astfel de abordare ar presupune, prin urmare, ca măsurile prevăzute de contractele Natura 2000, care urmăresc realizarea obiectivelor de conservare și de readucere la un stadiu corespunzător de conservare, să fie, la rândul lor, în toate cazurile, măsuri care au o legătură directă sau sunt necesare pentru gestionarea sitului.
- 51 Cu toate acestea, nu se poate exclude posibilitatea ca anumite lucrări, operațiuni sau amenajări, prevăzute de aceste contracte, deși au ca obiectiv conservarea sau readucerea la un stadiu corespunzător de conservare a unui sit, să nu aibă în mod obligatoriu o legătură directă sau să fie necesare pentru gestionarea acestuia.
- 52 De altfel, în această privință, Republica Franceză recunoaște, în cadrul motivului întemeiat pe aplicarea nediferențiată a criteriului dedus din „efectul semnificativ”, că anumite măsuri de conservare a habitatelor se pot dovedi favorabile unor habitate de interes, însă pot determina o deteriorare a altor tipuri de habitate. Republica Franceză menționează, cu titlu de exemplu, salicultura, pentru necesitățile căreia construcția de bazine denumite „ochiuri” în vederea unei activități industriale de producție de sare determină deteriorarea habitatelor constituite din lagune, chiar dacă, din alte puncte de vedere, respectiva activitate poate avea efecte benefice pentru regenerarea mediului grație menținerii anumitor tipuri de zone mlăștinoase.
- 53 Prin urmare, stabilirea obiectivelor de conservare și de readucere la un stadiu corespunzător de conservare în cadrul sistemului Natura 2000 poate impune, astfel cum a indicat în mod corect avocatul general la punctul 71 din concluzii, rezolvarea unor conflicte între diferite obiective.
- 54 Pentru ca îndeplinirea obiectivelor de conservare urmărite de Directiva habitate să fie pe deplin asigurată, este, așadar, necesar ca, potrivit articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, orice plan sau proiect care nu are o legătură directă cu sau nu este necesar pentru gestionarea sitului, dar care ar putea afecta în mod semnificativ aria să fie supus unei evaluări corespunzătoare a efectelor potențiale asupra sitului, în funcție de obiectivele de conservare ale acestuia din urmă.

- 55 Pe cale de consecință, simpla conformitate a contractelor Natura 2000 cu obiectivele de conservare a sitului nu poate fi considerată suficientă, din perspectiva articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, pentru ca lucrările, operațiunile și amenajările prevăzute de respectivele contracte să fie scutite în mod sistematic de obligația de efectuare a evaluării efectelor asupra sitului.
- 56 Așadar, prin exceptarea în mod sistematic de la procedura de evaluare a efectelor asupra sitului a lucrărilor, a operațiunilor și a amenajărilor prevăzute de contractele Natura 2000, Republica Franceză nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate.

Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe existența unor activități nesupuse autorizării

— Argumentele părților

- 57 Comisia susține că articolul L. 414-4 alineatul I primul paragraf din Codul de mediu nu este conform cu articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate, întrucât supune procedurii de evaluare a efectelor asupra mediului, prevăzută de această ultimă dispoziție, numai operațiunile care fac obiectul unei autorizări sau al unei aprobări administrative. Programele sau proiectele supuse unui regim declarativ ar fi scutite. Or, acestea din urmă ar avea efecte semnificative asupra sitului din perspectiva obiectivelor de conservare, criteriu determinant pentru aplicarea articolului 6 alineatul (3) din directivă.
- 58 Republica Franceză nu contestă temeinicia acestui motiv și se limitează să invoce modificările legislative pe care le-a întreprins pentru a se conforma reglementării comunitare, modificări introduse prin Legea nr. 2008-757 din 1 august 2008 privind

răspunderea de mediu, precum și diferite dispoziții de adaptare la dreptul comunitar în domeniul mediului (JORF din 2 august 2008, p. 12361).

— Aprecierea Curții

- 59 Trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, existența neîndeplinirii obligațiilor trebuie apreciată în funcție de situația din statul membru, astfel cum se prezenta aceasta la momentul expirării termenului stabilit în avizul motivat, schimbările intervenite ulterior neputând fi luate în considerare de Curte (a se vedea Hotărârea din 25 iulie 2008, Comisia/Italia, C-504/06, punctul 24 și jurisprudența citată).
- 60 În speță, Republica Franceză nu contestă că dispoziția națională în cauză nu constituia o transpunere corectă a articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate la expirarea, la 15 februarie 2007, a termenului stabilit în avizul motivat, mai exact înainte de adoptarea Legii nr. 2008-757.
- 61 În aceste condiții, fără a mai fi nevoie să se examineze conformitatea Legii nr. 2008-757 cu Directiva habitate, este suficient să se constate că această lege a fost adoptată după expirarea termenului stabilit în avizul motivat.
- 62 În consecință, prin exceptarea în mod sistematic de la procedura de evaluare a efectelor asupra sitului a programelor și a proiectelor de lucrări, de operațiuni sau de amenajări supuse unui regim declarativ, Republica Franceză nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate.

Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe lipsa examinării soluțiilor alternative

— Argumentele părților

- ⁶³ Comisia reproșează că articolul R. 414-21 alineatul III punctul 1 din Codul de mediu nu impune petiționarului, în cadrul evaluării corespunzătoare a efectelor asupra sitului prevăzute la articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate, o descriere a diferitelor soluții alternative care pot fi avute în vedere pentru realizarea planului sau a proiectului. Astfel, această evaluare ar impune, pe de o parte, obligația de a realiza o descriere a diferitelor soluții alternative examinate și o analiză a efectelor potențiale ale acestora asupra sitului și, pe de altă parte, ca autoritățile publice să studieze date, chiar și în lipsa unor efecte negative asupra integrității sitului, înainte de a se putea pronunța în temeiul articolului 6 alineatul (3).
- ⁶⁴ Comisia consideră că simpla obligație impusă petiționarului de a indica motivele pentru care nu există nicio altă soluție alternativă nu este suficientă pentru a garanta examinarea soluțiilor alternative în cadrul evaluării efectelor asupra sitului. Reglementarea franceză nu ar fi, prin urmare, conformă cu obligația de a verifica lipsa soluțiilor alternative, care reiese din articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate.
- ⁶⁵ Republica Franceză susține că dispoziția contestată reprezintă o transpunere corectă a articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate. În plus, reglementarea franceză ar determina în realitate petiționarii să studieze, să descrie și să cartografieze soluțiile alternative și să explice avantajele și inconvenientele fiecărei soluții, având în vedere obiectivele de conservare a sitului.
- ⁶⁶ Republica Franceză precizează că, în orice caz, în vederea eliminării oricărei ambiguități în această privință, decretul de aplicare a Legii nr. 2008-757 prevăd în mod expres obligația petiționarului de a descrie soluțiile alternative.

— Aprecierea Curții

- 67 Prin intermediul prezentului motiv, Comisia susține că evaluarea corespunzătoare care trebuie să fie efectuată în temeiul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate trebuie să includă o examinare a soluțiilor alternative.
- 68 Este necesar să se constate, în această privință, că prezentul motiv pornește de la o interpretare greșită a articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate, atât în ceea ce privește noțiunea de evaluare corespunzătoare, cât și în privința etapei procedurale în cadrul căreia trebuie efectuată examinarea soluțiilor alternative.
- 69 Astfel, pe de o parte, în temeiul unei jurisprudențe constante, evaluarea efectelor asupra mediului care trebuie efectuată în temeiul respectivului articol 6 alineatul (3) presupune că, înainte de aprobarea acestuia, trebuie identificate, făcând apel la cele mai relevante cunoștințe științifice în materie, toate aspectele planului sau ale proiectului care ar putea, *per se* sau în combinație cu alte planuri sau proiecte, să afecteze obiectivele de conservare a sitului respectiv (Hotărârile citate anterior Waddenvereniging și Vogelbeschermingsvereniging, punctul 54, precum și Comisia/Irlanda, punctul 243). O astfel de evaluare nu include examinarea alternativelor la un plan sau la un proiect.
- 70 Pe de altă parte, este necesar să se evidențieze că obligația de examinare a soluțiilor alternative la un plan sau la un proiect nu intră în domeniul de aplicare al alineatului (3) al articolului 6 din Directiva habitate, ci în sfera alineatului (4) al acestui articol (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 aprilie 2005, Comisia/Țările de Jos, C-441/03, Rec., p. I-3043, punctul 27 și următoarele).
- 71 Astfel, potrivit articolului 6 alineatul (4) din Directiva habitate, examinarea avută în vedere la respectivul articol 6 alineatul (4), ce are ca obiect în special lipsa soluțiilor

alternative, nu poate fi efectuată decât în cazul în care concluziile care rezultă din evaluarea efectelor realizată în temeiul articolului 6 alineatul (3) din directiva menționată sunt negative și în ipoteza în care planul sau proiectul trebuie totuși realizat pentru motive cruciale de interes public major (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Țările de Jos, citată anterior, punctele 26 și 27).

72 Așadar, la finele evaluării efectelor realizate în temeiul articolului 6 alineatul (3) din Directiva habitate și în cazul unui rezultat negativ al acestei evaluări, autoritățile competente pot decide fie să refuze acordarea autorizării pentru realizarea planului sau a proiectului respectiv, fie să o acorde în temeiul articolului 6 alineatul (4) din această directivă, în măsura în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute la această dispoziție (a se vedea Hotărârea din 26 octombrie 2006, Comisia/Portugalia, C-239/04, Rec., p. I-10183, punctul 25, precum și, în acest sens, Hotărârea Waddenvereniging și Vogelbeschermingsvereniging, citată anterior, punctele 57 și 60).

73 În aceste condiții, examinarea soluțiilor alternative, cerință prevăzută la articolul 6 alineatul (4) din Directiva habitate, nu poate constitui un element pe care autoritățile competente sunt obligate să îl ia în considerare atunci când efectuează evaluarea corespunzătoare a efectelor prevăzută la articolul 6 alineatul (3) din directiva menționată (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Țările de Jos, citată anterior, punctul 28).

74 Așadar, în această privință, reproșul formulat de Comisie referitor la lipsa de conformitate a articolului R. 414-21 alineatul III punctul 1 din Codul de mediu cu articolul 6 alineatul (3) din Directiva habitate nu este întemeiat.

75 Prin urmare, prezentul motiv nu poate fi reținut.

76 Având în vedere toate considerațiile care precedă, este necesar să se constate că:

- pe de o parte, prin faptul că a prevăzut cu titlu general că pescuitul, activitățile piscicole, vânătoarea și alte activități cinegetice practicate în condițiile și în zonele autorizate prin lege și prin regulamentele în vigoare nu constituie activități perturbatoare sau cu astfel de efecte și
- pe de altă parte, prin exceptarea în mod sistematic de la procedura de evaluare a efectelor asupra sitului a lucrărilor, a operațiunilor și a amenajărilor prevăzute de contractele Natura 2000 și
- prin exceptarea în mod sistematic de la respectiva procedură a programelor și a proiectelor de lucrări, de operațiuni sau de amenajări supuse unui regim declarativ,

Republica Franceză nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva habitate și, respectiv, în temeiul articolului 6 alineatul (3) din această directivă.

Cu privire la cheltuielile de judecată

77 Potrivit articolului 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Potrivit articolului 69 alineatul (3) din același regulament, Curtea poate să repartizeze cheltuielile de judecată sau poate decide ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli de judecată, în special în cazul în care părțile cad în pretenții cu privire la unul sau la mai multe capete de cerere.

78 În speță, trebuie avut în vedere că anumite motive ale Comisiei nu au fost admise.

79 Prin urmare, este necesară obligarea Republicii Franceze la suportarea a două treimi din cheltuielile de judecată și obligarea Comisiei la suportarea unei treimi din cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară și hotărăște:

1) Republica Franceză,

- **pe de o parte, prin faptul că a prevăzut cu titlu general că pescuitul, activitățile piscicole, vânătoarea și alte activități cinegetice practicate în condițiile și în zonele autorizate prin lege și prin regulamentele în vigoare nu constituie activități perturbatoare sau cu astfel de efecte și**

- **pe de altă parte, prin exceptarea în mod sistematic de la procedura de evaluare a efectelor asupra sitului a lucrărilor, a operațiunilor și a amenajărilor prevăzute de contractele Natura 2000 și**

- **prin exceptarea în mod sistematic de la respectiva procedură a programelor și a proiectelor de lucrări, de operațiuni sau de amenajări supuse unui regim declarativ,**

nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 6 alineatul (2) din Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică și, respectiv, în temeiul articolului 6 alineatul (3) din această directivă.

- 2) Respinge acțiunea cu privire la restul motivelor.**

- 3) Obligă Republica Franceză să suporte două treimi din cheltuielile de judecată. Obligă Comisia Europeană să suporte o treime din cheltuielile de judecată.**

Semnături